

Anadolu Coğrafyasındaki Madencilik Politikaları ve Tarih Bilinç (i)(sizliği)

Tarihi, bir kapanmış dosyalar toplamı olarak değil, toplum ve insan bağlamında, bugüne en uzak noktalarıyla bile her zaman etkin bir süreç olarak algılayan bir anlayışla öne çıkarır birçok düşünür... Doğrudan gerçeği sorgulamak» eskiyi sorgularken orada takılıp kalmadan günümüz gerçeğini bilgi ve ilimin rehberliğinde anlamaya çalışmak... Bugün, yarına dünle beslenerek yol alır. Yani 'bugünü dünün uzantısı, yarının da kaynağı olarak yaşamak'. Yani tarih bilinci...

Bu yazıda, Anadolu coğrafyasında, 19. yüzyılın ikinci yarısı ile 20. yüzyılın ikinci yarısındaki madencilik ekonomisi-politiğini karşılaştırmaya çalışacağız. Anadolu coğrafyasındaki madencilik; belgeli belirli dönemden günümüze kadar gelişen nicel-nitel konumu değil de, belirli dönemdeki nicel-nite! konumlarının karşılaştırılmasını yapmak isteyişimizdeki amaç; Anadolu madencilikini belirleyen koşulların salt teknoloji-ekonomi olmadığı, balirli toplumsal ve siyasal olay ve yaklaşımların (politikaların) sonucu olarak ortaya çıktığı temel anlayışı ile günümüz madencilikini belirleyen politikaları saptamaktır.

Önce 19. yüzyılın başlarında dünyada ve Anadolu'da siyasal ve ekonomik durum nedir? Özet olarak onu belirleyelim.

Ortaçağ'da madencilik ve metal işçiliğinin ana kolu silah yapımıdır.

Yeniçağ'da (17. yüzyıldan itibaren) madencilik ve metal işçiliğinin ana kolu; Silah-Gemicilik ve Denizciliktir. Bununla birlikte enerji kullanımında da insan ve hayvan gücünden, rüzgar ve akarsu enerjisine geçilmiş, bunun sonucunda da Sömürgecilik gelişmiştir.

17. yıldan itibaren sömürgecilik gelişmesi ile Avrupa'da yeni bir sınıf (burjuva) oluşarak iktidarını belirlemiştir. Avrupa, kapitalizme geçerken diğer ülkelerle üretim farklılaşması olmuştur. Yani kapitalizm öncesi üretim tarzı ile kapitalist üretim tarzı...

18. yılın ikinci yarısından itibaren asıl enerji kaynaklarının devreye girmesiyle Avrupa'da sanayi devrimi olmuş; 19. yılın başında ucuz ve

kitlesele üretim aşamasını da geçirerek, uluslararası Tekeldi Kapitalizm ortaya çıkmıştır. Anadolu'da ise 19. yılın başlarında kapitalizm öncesi üretim tarzı sürmektedir. Sanayi devrimi önce İngiltere'de sonra diğer Avrupa ülkelerinde gelişmiştir. 19. yılın ikinci çeyreğinde bu ülkeler mamul mallar için yeni pazarlar bulmaya, öte yandan da sanayi için yeni, güvenilir, ucuz hammadde kaynakları yaratmaya yönelmiştir. Bu, giderek çevre ülkelerinde tarımsal üretimde uzmanlaşmaya ve dünya ticaret hacminin gelişmesine neden olmuştur. 19. yılın ikinci yarısındaki teknolojik gelişim sonucunda, deniz taşımacılığının da aniden ucuzlamasıyla, daha büyük bir ivme kazanmıştır. Merkez çevre ticaretinin genişlemesi merkeze ait mali sermayenin çevre ülkelerine ihracı olan 'Sermayenin Serbestçe Dolaşımı' politikaları öne çıkmıştır (Pamuk, 1984).

Bir kısım tarihçi ve araştırmacı tarafından 17. ve 18. yüzyıllar, Osmanlı ekonomisi ve toplumu açısından bir gerileme dönemi olarak kabul edilmiştir. Bu, daha çok merkezi devletin taşradaki unsurlar karşısındaki gücünde gözlemlenen zayıflamaya koşut olarak devletin içine düştüğü mali bunalıma dayandırılan yorumlardır. Ancak bir kısım araştırmacılar ekonominin gerilediği tezinin yeterince belgelenmediği düşüncesinden yola çıkarak, 19. yılın başlarında üretim düzeyleri, sermaye birikimi ve teknolojik değişim açısından Osmanlı Ekonomisinin durumunu Durgunluk Dönemi olarak yorumlarlar (Pamuk, 1984),

19. yıl .yıla kadar Madencilik Osmanlı ekonomik hayatında önemli yer tutar. Üretim ve ticareti devlet tarafından diğer sektörlere göre daha fazla düzenlenerek kontrol altına alınmıştır

16. yılda Anadolu'da; Ergani (Cu), Keban (Pb, Ag), Gümüşhane (Au-Ag,Cu) ve Küre (Cu) madenleri, zamanına göre büyük işletmelerdi. Bunun yanında yüze yakın orta-küçük işletmeler de vardı. Sadece Gümüşhane Madeni'nin devlete yıllık geliri, bütçesinin % 5'i kadardı (Çağatay, 1943).

ARAŞTIRMA

Akdeniz toplumlarının tarihi üzerinde yapılan bazı incelemelerde 16. ve 17. yıllarda, özellikle 16. yılda Osmanlı ekonomisinin oldukça büyüyerek yetkin olduğu saptamasını yapmışlardır. 17. yıldan itibaren düşük ayarlı, Amerikan altın ve gümüşünün İspanya üzerinden Anadolu'ya girmesiyle, Osmanlı Maliyesi fiyat krizi ile karşılaşarak oldukça sarsılmıştır.

Madenler 18. yüzyılın ikinci yarısına kadar Maliye Hazinesine bağlıydı, 1736'dan itibaren Darphane Nisazeti'ne bağlandı (Yorulmaz, 1994).

Osmanlı'da Madenler vs Devlet Politikası

19. yüzyıla kadar temel anlayış; "kendi kendine yeterli olabilme" düşüncesine dayandırılmıştır. Bunun gereği, güçlü bir merkezîyetçi yapı, bu ekonomik politikaların uygulanmasına olanak veriyordu.

Ülkenin parasal kaynaklarını direkt ilgilendiren Au-Ag gibi kıymetli metaller ile stratejik, yani harp sanayini ilgilendiren Cu-Pb-Fe gibi madenler o dönemde devletin maden politikasını belirliyordu. Bu devletçi anlayış 15. yıldan, 19. yılın ikinci yarısına kadar sürmüştür. Madenlerin başta üretimi, dağıtım ve ticareti sıkı bir devletçi denetim altında yapıyordu. Bu denetim, madencilik sektörü ile birlikte tarım sektöründe de geçerliydi (Yorulmaz, 1994).

15. ve 17. yıllarda ticaret yollarına egemen olan mallar arasında; altın, gümüş ve bakır en önemlilerdendi.

Önemli tarihçilerden Fernand BRAUDEL fil. Felip Döneminde Akdeniz için, "Tarihçiler kendilerini üst üste gelmiş üç maden çağının kapısında bulmaktadırlar; Sudan altını, Amerikan altını ve gümüşü (İspanyollar) sonra gümüş-batar sikkeler ve kalp paralar" (Yorulmaz, 1994),

Altın ve gümüş Anadolu'da az bulunan madenlerdi, En önemli üretim alanları; Gümüşhane ve Amasya-Gümüşhacıköy'dü. Rumeli'deki madenler ele geçirildikten sonra, Osmanlı devleti ihtiyacını karşılar duruma gelmiştir. Fatih dönemi para basımında altın ve gümüş sıkıntısı çekilmiştir. Altın ve gümüşün yurt dışına

çıkartılması Fatih Sultan Mehmet tarafından yasaklanmış ve 19. yüzyıl ortalarına kadar bu anlayış sürmüştür. Bu dönemdeki "Gümüş ve eski Akçe Yasaknamesi" adlı padişah fermanında, "ülkede kişiler elindeki gümüşü paraya devletin atadığı, yasak" çs tarafından çevirebilirdi. Bir dirhem gümüşten iki akçe basılırdı,"

Darphane eminden, simkeş ve kuyumcuların her birinin günlük olarak alabilecekleri miktar 200 dirhem olarak sağlandıktan başka, bunun işlenmesi de kontrole bağlıdır. Bu miktar gümüş işlendikten sonra, kuyumcu körükleri mühürleniyordu, Damgalı olan darphane gümüşlerinin kullanılmasını serbest olup, bunun dışında gümüş kullanılmasına izin verilmiyordu (Yorulmaz, 1994).

Hükümet, yürürlüğe konulan "Gümüş Yasağı Kanunnamesi"ni iyi uygulamak için ülkeyi darphanelerin bulunduğu şehirlerin çevresinde "Örültra" ayırarak, her örye ulufe ile birer "yasakçı kul" atamaktaydı.

Gümüş yasağında olduğu gibi bir de "altın yasağı" vardı. Bu yasaknamenin tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte 1478'lere kadar dayanmaktadır. Bunun nedeni ise "yasak belgesinde yalnız "frenge flori" altın basımında söz edilmesidir. Fatih ise ilk sultanı altınını 1478'de basmıştır. Bu yasağın uygulanmasını da "amir denen yasakçı kula benzer bir görevli ile diğer sancakbeyi, kadı, subaşı gibi devlet görevlileri sorumluydu. Venedik parası olan "frenge florininin darphane dışında kesilmesi yasaklandığı gibi, altıncılar ve sarrafların altınlarını darphaneye satmaları istenmekteydi (Yorulmaz, 1994),

Osmanlı İmparatorluğunun yükselme ve büyüme dönemleri olan Fatih ve Kanuni dönemlerindeki sıkı denetlenen, altın ve gümüş yasağı; bu yüzyıllık dönemde devletin sağlama (güvnlillr) paraya kavuşması olarak yorumlanabilir.

Ülke içinde gerekli olan madenin, ancak ihtiyaçtan fazlasının hükümetin izni ile dışarı çıkartılması olanaklı idi. Bununla birlikte merkezi otoritenin zayıf olduğu dönemlerde, yasak yollardan özellikle İran ve Mısır'a ka-

çak maden ticareti yapıldığından söz edilmektedir. Hiç bir yabancı belgede, hiç bir yükleme listesinde 19. yüzyıla kadar İmparatorluktan çıkartılan maden kaydına rastlanmamaktadır, Devlet, başta "Darül-harb"e yani düşman devletlere olmak üzere madenlerin ülkeye dışına çıkartılmasını yasaklamıştır (Yorulmaz, 1994).

Osmanlı'da Macfşnltrfn Mülkiyeti, Sdares! v© İşletmesi

Bir madenin İşletilmesi söz konusu olduğunda, o madenin bulunduğu arazinin toprak mülkiyeti de gündeme gelir» Dolayısıyla önce toprak mülkiyetine bakmak gerekir.

Osmanlı'da toprak mülkiyeti 19. yılın ikinci yarısına kadar devletin yüksek mülyiket hakkına sahip olduğu ve toprak üzerinde, onu kullananların ise devletin kiracısı konumunda olduğu genel bir uygulama olarak görülmektedir. Bu beş ayrı konumda değerlendirilmiştir; Arazi-i memiuke, arazi-i miriyye, arazi-l metruke, arazi-i mevat ve arazi-i mev-kufe. Bu alanda da şehri hukuktan çok örfi hukuk sistemi işlemiştir (Çağatay, 1943),

Toprak hukukuna uyarlamak üzere maden hukukunda da üç ilke maden mülkiyetini belirlemektedir

1, Maden üzerindeki toprak sahibine mülkiyet hakkı,

2, Madeni bulana mülkiyet hakkı,

3, Devlet© mülkiyet hakkı,

19. yüzyılın ikinci yarısına kadar maden mülkiyetle ilgili olarak "Devlet Mülkiyet Hakta" geçerli olmuştur. Eğer madenin bulunduğu toprak tarıma elverişli ve sürekli tarım yapmaya elverişli ise, toprağı kullananın gücü maden İşletmesine de yetiyorsa, beşte birini devlete vermek üzere madeni İşletebilir, Gücü yetmiyorsa, bu konuda bir hakkı olamaz. Yani dikkate alınan şey, mülkiyet hakkının tanınmasından çok küçük madenlerin atıl bırakılmayıp, İşletilmesidir (Yorulmaz, 1994).

Böylece devlet çıkarlarına uygun bir toprak ve maden mülkiyeti politikası izlenmiştir,

Madenlerin İdaresi ve İşletmesi: Osmanlı devleti daha kuruluş yılların-

ARAŞTIRMA

dan itibaren, Anadolu'da ve Rume-
li'de zaptedilen topraklarda birçok
madeni çalısır bulmuştur. Bu gibi
madenlerin teşkilatında ve işletme
kurallarında uzun süre değişiklik ya-
pılmamış, usta ve işçilerine eski hak
ve yükümlülükleri vererek görevleri-
nin sürdürülmesi sağlanmıştır. Özel-
likle Balkanlardaki madenlerde, Al-
man (Saksonya) kökenli maden ve
işletme kuralları, ufak tefek değişik-
likle devam etmiştir.

Osmanlı devletinde, maden işlet-
meleri için özel bir kanun yapılmamış,
bu konuda genellikle "Kanun-î
Kadim", yani eskiden beri uygulana
gelen kurallar ve düzenlemeler ge-
çerli olmuştur. Eski madenin kurulu
düzeni, idare ve işletme kuralları, di-
ğer ve yeni bulunan madenler için ör-
nek olmuştur. Anadolu'daki maden-
ler için Ergani, Keban, Gümüşhane
madenlerinin düzeni ve kuralları ör-
nek olarak alınmıştır (Çağatay 1943),

Osmanlı madenlerinde uygulan-
an İdare ve İşletme modellerine göre
şöyle gruplandırılabilir (Çağatay,
1943):

a) Doğrudan devlet tarafından
İdare ve İşletme. Bunda da; piyade,
yaya, müselleme, yörük, esirlerle ayrı-
ça ücret verilmeden yapılan işletme
ile ücretli işçiler ve reaya ile yapılan
işletme olarak ikiye ayrılabilir. Bir de
belirli bir ücret karşılığında üretim
yapma yoluyla işletme de uygulan-
mıştır.

b) Devlet yardımı ve gözetimi al-
tında madenciler tarafından yapılan
işletme (daha çok ticari amaçlı ma-
denlerde uygulanmıştır).

c) Belirli bir süre ile kesime verme
(İltizam ve Mukat'aa) yoluyla işletme
(küçük nedenlerde uygulanmıştır).

Osmanî Yönetimi 19. yüzyılın
ikinci yansına kadar, madencilik ala-
nında; *Tekelci* ve *Devletçi* politikaları
öne çıkarmıştır,

Osmanlı İmparatorluğu, 18. y.yı-
nın sonlarında kol gücünden makine
gücüne geçemediğinden, yabancı
üretim mallarının ağırlığını duymaya
başlamış, yavaş yavaş ülke sanayisi-
ni olumsuz yönde etkilemiştir.

Bu gelişmelerde Osmanlı ve Eko-

nomisinin Yeri: 18. y.yılda var olan,
ancak 19. yüzyılda yeni iş bölümü ile
giderek netleşen, Avrupa ülkelerinin
mamul madde (sanayi ürünü)
alan, buna karşılık da hammadde ve
tarım ürünleri satan çevre ülkeler ko-
numu belirginleşmeye başlamıştır
(Ökçün, 1985),

Sanayi devriminden sonra ma-
dencilikte, özellikle elektro-sanayi-
deki gelişmeler ile hafif metaller (Al-
Mg-Ti) 1880'li yıllarda devreye sokul-
muş, buna koşut olarak da, batı da
oto ve uçak sanayilerinde hızlı geli-
şmeler olmuştur. Ayrıca elektrik ener-
jisine olan yoğun talep, bakır gibi ni-
telikli metallerin öne çıkmasını sağla-
mıştır.

Sanayileşmiş ülkeler; öncelikle
İngiltere, daha sonra diğer Avrupa ül-
kelerinin Osmanlı İmparatorluğunda-
ki hammadde kaynaklarına (Krom,
Boksit, Zımpara, Bakır, Kurşun, Çin-
ko vd.) ulaşmak ve iç pazarına gir-
mek için tüm siyasi ve ekonomik bas-
kılarını yoğunlaştırdığı dönemlerdir,
19. yüzyılın ikinci çeyreği.,

Bu koşullarda, Mehmet Ali Paşa
ve Mısır sorununun ortaya çıkardığı
Askeri ve Siyasi kriz, İngiltere'nin Os-
manlı İmparatorluğunun toprak bü-
tünlüğünden yana desteğini sağla-
mak amacıyla; 1838, İngiliz Ticaret
Antlaşması imzalamıştır. Bir başka
deyişle İngiliz devletinin, 1870'iere
kadar sürecek siyasal ve askeri des-
teği karşısında, ekonomi dünya ölçe-
ğinde rakipsiz oien İngiliz sanayi ve
ticaret sermayesine açılmıştır,"

16 Ağustos 1838 tarihinde imza-
lanan, Türk İngiliz Ticaret Sözleşme-
si (Balta Limanı anlaşması), Osmanlı
dış ticaret ilişkileri açısından yeni dö-
nem başlatmış, giderek yaygınlaşa-
rak, belirli değişikliklerle ve üç aşama
ile 1. Paylaşım Savaşına (1912-1913)
kadar sürmüştür.

Bu anlaşma 1846 yılında diğer
Avrupa ülkeleri ile de yinelenmiştir,

Osmanlının 19. yüzyılda dünya
kapitalist sistemi ile bütünleşme sü-
recinin, yani emperyalizmin çevre ül-
keler (gelişmekte olan ülkeler) için
kullandığı sömürgeci yaklaşımın (İ.
Küreselleşmenin) ilk adımı olan Dış
Ticarette Serbestlik İkesi (malların

serbestçe dolaşımı) böylece yürürlüğe
girmiştir.

1838-1851 yıllarını kapsayan I.
aşamanın ana maddeleri (Ökçün,
1985);

1. Kapitülasyonların yeni imzala-
nan ticaret sözleşmelerine aykırı ol-
mayan hükümleri devam edecektir.

2. Sözleşmelerde yer alan "ulus"
kayıdı ile Osmanlı devletinin herhangi bir
devlete tanıyacağı ayrıcalık ve kolaylık
kendiliğinden sözleşme imzalanan diğer
devletlere de uygulanacaktır.

3. Osmanlı devleti "Yedd-i Vahit"*
veya İnhisar (Tekel) koyma yetkisin-
den feragat etmektedir.

4. Yabancı tüccar Osmanlı ülke-
sinin her yerinde en çok gözetilen
yerli tüccara eşit kolaylıklardan ya-
rarlanacaktır.

5. Osmanlı devleti ihracatta
"memnuat" koyma, yani belirli malla-
rın ekonomik ve stratejik nedenlerle
ihracatını yasaklama yetkisinden vaz
geçecektir.

6. Aynı şekilde Osmanlı devleti it-
halata da sınırlama getirme yetkisine
de sahip değildir,

7. Osmanlı ülkesinde yürürlükte
olan iç gümrükler, yabancı tüccara
uygulanmayacaktır. Bu uygulamadan
doğan vergi kaybı, ithalat ve ih-
racata eklenecek ek gümrüklerle gi-
derilecektir.

8. İthalatta % 5, ihracatta % 12
ve transit ticarete de % 3 gümrük
resmi alınacaktır.

Bu anlaşma ile Osmanlı dış tica-
retinde, gıda maddelerinin ihracatın-
da büyük bir artış olacak ve bu artış
daha sonra maden (!) ihracatında ken-
dini gösterecektir

Anlaşmanın 7. maddesi gereğin-
ce özellik taşıyan ürünler için, özellik-
le ihracat limanlarının saptanmasında
tarafklar arasında anlaşmazlık çıkmış,
görüşmeler sonunda; 23 Nisan 1839
tarihinde imzalanan tarife ile önemli
ürünlere ait ihracat limanları belirlen-
miştir. Ancak İngilizler bu tarifeye uy-
maktan, özellikle madenlerden ve
madenlerin ihracat limanlarının belir-
lenmesinden kaçınmışlardır.

O koşullarda bile devletin ülke
açısından çok önemli olan madenle-

ARAŞTIRMA

rin ve madeni ürünlerin kolayca serbest ticarete ve dolayısıyla ihracata açılmasına karşı çıkarak, bu alandaki kontrolünü sürdürmeye çalıştığını düşündürür 0» Fakat Avrupa sanayinin, gerek duyduğu maden cevherleri konusunda, bir süre sonra bu direncin ortadan kalktığı ve ülkenin tam bir hammadde kaynağı ve Açık Pazar niteliği aldığı görülecektir,

Osmanlı İmparatorluğunda "Yed-d-i Vahide" tabii olmayan (düşmana satılmayacak), fakat "idaresi Devlet-i Aliyye ve Hazine-i Celiie'ye ait" olan bir takım maddeler vardı. İngilizler için anlaşma maddeleri, her elde etmek istediklerini kapsayacak şekilde öylesine yorumlanıyordu, hiç bir maddenin anlaşma hükümlerinin kapsamı dışında kalmasına razı olmayacakları ortadaydı (Yorulmaz, 1994).

Bab-ı alinin muhalefeti, İngilizler tarafından, inhisar sisteminin diriltmek istendiği şeklinde yorumlanarak, şiddetle karşı çıkmıştır,

1839'da, Tanzimat Fermanının ilanından sonra, maden mevzuatını da yeni ilkelere dayandırmak gerekmişti, Fermanda, mülkiyet hakkının saklı tutulacağını ilan edilmesi» 1858'de toprak repmîni v© mülkiyetini saptayan kanunun çıkarılarak, toprak rejimin© de özelleştirilme getirildi, Buna koşut olarak 1861'ete "Maden Yönetmeliği" çıkarılarak madenlerde de özelleştirmeye gidilmiştir.

Merkez-çevre ticaretinin genişlemesi giderek merkeze ait mali sermayenin çevre ülkelerine ihracı olan (I. Küresel@şm@*n'n ikinci Ayağı) s@may@nin serbestçe dolaşımı" politikasını ön© çıkarmış, bunun gereği Osmanlı devleti ilk borcunu 1854 yılında almıştır.

Büyük ölçekli yabancı ssmaye yatırımına ilk olarak 1856 yılında izin verilmiştir. Sıkı durun (!); bu yatırımlar; demiryolu, liman» fenerler, su-havagazi gibi alt yapı yatırımlarıdır (1856, Islahat Fermanı).

1881-62'de yenilenen ticaret sözleşmeleriyle, 19. y.yıl ticaret sözleşmelerinin 2. Aşamasına geçilmiştir, Önemli olan değişiklikler şunlardır:

1, Osmanlı devletine tütün, tuz ve ateşli silahların ithaline yasaklama yetkisi tanınmıştır.

2, İthalat gümrük oranları % 5'ten, % 8'e çıkarılmıştır.

3, İhracat gümrüğü ise % 12'den, % 9'a düşürülmüş ve her yıl % 1 indirilerek, 8 yıl sonra % 1'e düşürülmesine karar verilmiştir (Ökçün, 1985).

İkinci aşamada akit olunan sözleşmelerin süreleri 28 yıldır Osmanlı hükümetleri ithalat ve ihracattaki gümrük oranlarının ekonomisine zararlarını görmüş, ancak yapılan değişiklikler (özellikle sanayisi için) çok önemli olmamıştır.

Avrupa devletlerinin küreselleşme politikalarının dayatmasının gereği 1867'de "yabancıların Osmanlı ülkesinde mülk edinebileceklerini" öngören kanun çıkartılmıştır (Hicaz harıç, Osmanlı İmparatorluğunun her yerinde). 1 İTÜ'de maden yönetmeliği değiştirilmiştir, 1867'de mülk edinme protokoluna katılan devletlerin tebası olan gerçek kişiler "bizzat veya bîla-îştirak maden îmal BûebÜmeMef ilkesi kabul edilmiştir (Ökçün, 1985). Böylece yabancı sermaye madencilik sektörün© girmiştir.

Anlaşmayı izleyen dönemlerde gerçekleşen yasal değişiklikler, yabancıların durumunu daha da güçlendirmiştir,

21 Aralık 1880 tarihli yeni bir düzenlemeyle, maden yönetmeliğine eklenecek bir fıkra ile konsolos ve diğer yabancı memurların suistimallerini önlemek amacıyla, (görev bölgelerinde) maden imtiyazı alamayacakları kayıt edilmiştir (Ökçün, 1989),

1870-1898 yılları arasında hükümetten yılda on dolayında maden arama izni isteniyordu. Yabancı sermayenin girmesiyle Osmanlı madenlerine ilgi artmış, 1898-1900 yılları arasında maden arama izni yılda ortalama 139'a yükselmiştir, (Bu noktadan 1880'ler ertesinde sanayideki gelişmelere bağlı olarak zımpara, bakır, kurşun çinko, mangan, kroma İhtiyacın artışı vurgulanmalıdır.) Maden Yönetmeliği; yabancı sermayenin çıkarma koşut, 1889, 1887, 1901 ve

1906 da olmak üzere bir çok kere değiştirilmiştir.

1810 tarihli Fransız maden kanunundan yararlanarak hazırlanan 1861 Maden Yönetmeliğinde, 1858 tarihli arazi kanununun 107. maddesiyle memalik ve miri topraklarda, toprak mülkiyetinden bağımsız olabilen bir maden işletme hakkı tanıdır. (Ökçün, 1969). Bu yönetmelik beş bölüm ve 50 maddeden oluşmaktadır 1869 tarihli yönetmelik; "Maadinin aksamana, "maadin-i sahtiye"ye ve "mevadd-ı medeniyenin izabe ve tasfiyesine mahsus kalhane ve fabrikalara" ait olmak üzere dört bölüm ve 98 maddeden oluşmakta idi. (Yorulmaz, 1994). Bu yönetmelikle işletme ve idare, maadin-i asliye, maadin-i sat-hiye ve taş ocakları olarak ayrılmıştır. Maadin-i asliye, bir yılı arama olmak üzere, 99 yıllık süreyle ihale edilmesini getirmiştir.

İmtiyaz bölümünde yapılan önemli değişiklik de, yabancılar ruhsat ve imtiyaz verilmesidir.

1881-1908 döneminde Osmanlı madenleri önce Ticaret ve Nafia Nezareti'ne, 1893'ten sonra da Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti'nin denetimine verilmiştir,

1887 tarihli yönetmelikte, madenlerin 99 yıl süreli ihale edilmesi ile birlikte, krom, zımpara ve boratlı madenlerden, damar halinde olmayıp da, yığın şeklinde olan madenlerin Maadin İdaresi takdirine göre 99 yıldan fazla, 40 yıldan az olmak üzere ihale edilmesi getirilmiştir,

8 Mart 1906 tarihli yönetmeliğin, "ihaJe ve imal" ile ilgili bölümünde, kısmen 1868 tarihli ve kısmen de 1887 tarihli yönetmelik hükümlerine dönülmüş; mültezimlerin hak ve görevlerine ve ^masdln-î sathlye^ye ilişkin bölümlerin ise yine 1887 tarihli yönetmeliğe bağlı kalınması öngörülmüştür, 1906'da çıkarılan yönetmelik, mühendis ve ustabaşılar dışında, işçiler dahil, bütün çalışanların Osmanlı uyruklu ve madenin bulunduğu bölgeden olmasını zorunlu kılıyordu (Yorulmaz, 1994).

Maden yönetmeliklerinin belli başlı hükümleri göstermektedir ki, kurulan bu yeni maden düzeni, yalnız

ARAŞTIRMA

yeni madenlerin araştırılmasına ve kurulacak yeni işletmelere aittir. Mevcut işletmeler eski düzen çerçevesinde idare ve işletmeye devam edecektir (Yorulmaz, 1994). Tanzimat'ta her alanda yapılan islahat hareketlerinde olduğu gibi, madencilikte de ikili düzen şeklinde kendini göstermiştir.

Maden arama izni (taharri ruhsatnamesi) ve imtiyaz arasındaki en önemli fark, imtiyaz sözleşmelerinin daha ayrıntılı olması ve öngörülen alanda imtiyaz sahibine tekel hakkı tanınmasıdır. Arama ruhsatlarının süresi de imtiyaza göre çok kısadır.

Bir kişi gerek miri arazide, gerekse toprak sahibini razı edemediği arazide hükümetten izin almadıkça maden arayamazdı. Yine bir kişinin kendi tasarrufundaki arazide arama izni olmadan maden arama yetkisi vardır. Ancak arazinin bulunduğu yerin sınırlarını ve ne cins maden arayacağını dilekçeyle hükümete bildirerek ilmühaber almadıkça mucidliğini kanıtlayamaz (Yorulmaz, 1994).

1861'de maden yönetmeliğinin çıkarılmasından sonra bu yönetmelik hükümlerine uygun imtiyazların verilmesi 1870'ten itibaren yoğunlaşmıştır. Bir çoğu Avrupa şirketlerine aittir. Tablo Vde görüldüğü gibi, 1870-1908 yılları arasında verilen imtiyazların % 43'ü doğrudan yabancılara verilmiştir. Bir de "azınlık" olarak tanımlanan kişiler arasında yabancı uyrukların bulunması (bir çok kişi İngiltere uyruğuna geçmişti), bu oranın % 70 civarında yabancı uyruklulara ait olduğunu göstermektedir.

Tablo 1

Yıllar	Türkler	Azınlıklar	Yabancılar	Toplam
1870-1881	8	18	25	51
1882-1891	9	7	34	50
1891=1901	14	13	18	45
1902-1911	76	29	32	137
Toplam	107	67	109	283

19. y .yılın ikinci yansında maden aramak ve işletmek üzere şirketleşme hız kazanarak sürmüştür. Faaliyete geçen anonim şirketlerin büyük çoğunluğu imtiyazlı yabancı şirketlerdir. Bu şirketler genellikle, Londra,

Paris gibi Avrupa başkentlerinden yönetiliyordu. II. Meşrutiyete kadar kurulmuş olan anonim şirket sayısı 86'dır. Bunun bir kaç tanesi Osmanlı uyrukludur. Ancak bunlardan kaçının madencilikle iştiğal ettiği belirlenmemiştir.

Anadolu'da 19. yüzyılda işletilen madenler:

Bereketli (Niğde)	Kurşun, gümüş
Yahya(lı)(Kayseri)	Simli kurşun
Ergani	Bakır, altın gümüş
Gediz	Şap madeni
Gerger-Şiru (Malatya)	Kurşun, altın, gümüş
Gümüşhane	Bakır, gümüş, altın
Espiye (Giresun)	Bakır, gümüş, altın
Keban Madeni	Bakır, kurşun, gümüş
İnegöl	Gümüş
Kığı(Bİngöl)	Demir
Ankara	Kil, simli kurşun
Adana	Demir, krom, simli kurşun
Aydın	Linyit, krom, zımpara, simli kurşun, antimon, civa
Diyarbakır	Bakır, simli kurşun
Edirne	Linyit
Erzurum	Bakır
Hüdavendigâr (Bursa-Eskişehir)	Krom, lületaşı
izmit	Simli kurşun
Karesi (Balıkesir)	Linyit, borasit, simli kurşun, çinko
Kastamonu	: Kok, krom, bakır
Trabzon	: Simli kurşun, bakır, çinko.

Bu madenlerin bir kısmı 18. yüzyıldan beri işletilirken, bir kısmı da 1850'den sonra işletmeye açılmıştır (Yorulmaz» 1994), lo.y.yii sonlarında devletçe emaneten İdare edilerek işletilen madenlerin sayısı sadece beş tanedir, ErganiBakır, Bolkar dağlısimii kurşun, Gümüşhacıköy-simli kurşun, Eskişehir-lületaşı ve Ankara'ya bağlı Mihallıçık-kil madenidir. Ayrıca TokatKalha'nesi (bakır izabesi) de emaneten işletiliyordu,

19. y .yılın ilk yansına kadar maden işletme ve izabesinde hala daha

ağaç kömürü enerji kaynağı olarak kullanılmaktaydı. Oysa maden ocakları çevresindeki ormanlar giderek tükenmiş, önceleri bir saatlik yerden gerekli ağaç ve kömür getirilirken, bu otuzyüz saatlik uzaklıklara kadar olan yerlerdeki orman alanlarına uzanmıştır, II. Abdülhamit'e sunulan bir layihada, 1879'da Ergani-bakır madeni ve Keban-gümüş madeni hakkında bilgi verilirken her iki madenin de on dört saatlik mesafeye değin çevresinde maden nedeniyle bütün ormanların kesilerek dağların çıplak kaldığı belirtilmektedir (Yorulmaz, 1994).

27 Ağustos 1895 tarihinde Orman ve Maadin vs Ziraat Nezareti, maden idaresinin hazırladığı rapora göre; Tablo 2'de görülen cetvele dayanarak devlet maden işletmelerinin giderek özelleştirildiğini, buna özelleştirmeleri de öngören bir çalışma raporu sunmaktadır, Buna göre;

Tablo 2: 27.08.1995 Tarihli Hesap Cetveli

YL	İhale edilmiş (Tıaden gaürleriıııca)	Emaneten işletilen devlet madeni	Toplam
1891	51.251	35.431	86,632
1892	60.068	31.028	91.096
1893	70,275	89,070	159.346
1894	58.078	11,257	69,336

1, Zararına çalışan Ergani-Bakır madeninin ihalesine ilişkin şartname ilanriame müsveddeleri hazırlanmış. Bolkardağsimli-kurşun madenininde zararına çalışması nedeniyle, ihale edilmesi kararı verilmiştir. Maden eğitimi görmek üzere 10 yıl süre ile her yıl üçer kişinin Avrupa maden okullarına gönderilmesi için izin istenmiş; Maden sektöründe kullanılmak üzere Avrupa'dan getirilecek makinelerin gümrük vergisinden muafiyeti sağlanmış. Balıkesir, Balya ve Karaaydın simli kurşun madenlerinde ülkedeki ilk kurşun izabehane tesisinin kuruluşu için kolaylıklar sağlanmıştır, Bazı linyit madenlerine, yabancı kömürlerle rekabeti sağlamak amacıyla, dekovil hattı yapılması İzni verilmiş; imtiyazlı olup, metruk yani terk edilmiş bulunan madenlerin ihalesi feshedilerek bunların vergileriyle ilgili alacakları hazinece tahsil edilmiştir (Yorulmaz» 1994).

ARAŞTIRMA

Rapordan da anlaşılacağı üzere % 15-20 civarında olan devlet maden işletmeciliğinin, iki önemli madende özelleştirilerek, % 10'lar ve daha da alt oranlara çekmeyi öngörüyor 19. y. yılın sonlarına doğru...

1907-1908 yılında yapılan 1902-1908 yılları arasını içeren bir döneme ait maden envanterinde Osmanlı maden üretiminin % 86'sının Anadolu coğrafyasında yapıldığı belirtilmektedir (Yorulmaz, 1994).

Ticaret sözleşmesinin 3. aşaması, 25 Haziran 1907 tarihinde Avrupa'nın altı büyüğü olan Düve!-! Sitte ile imzalanmıştır. Bu sözleşmede; % 8 olan ithalat gümrük vergisinin, % 11'e yükseltilmesi, ancak sözkonusu % 3 artışla elde edilecek gelirin, Rumeide; Vilayeti Selase'ye (Selanik, Manastır ve Kosova vilayetleri) tahsisi öngörülmüştür (!) (Osmanlı'dan ilk ayrılacak nüfuz bölgeleri). Ayrıca bu tahsisin gerçekleştirilmesinin denetimi, Düyun-u Umumiye İdaresine verilmiştir. Yani ekonomik bağımlılığın somut belgesidir söz konusu belge!..

Emperyalist, Düvehi Sitte arasındaki bu rekabet, kartların yeniden karılıp dağıtıldığı I. Paylaşım Savaşı ile silah gücüne dökülünce, Osmanlı hükümeti 19. y. yıl ticaret sözleşmeleri sistemini tek taraflı olarak değiştirmiştir. 1 Ekim 1914 tarihinde kapitülasyonları kaldırmış ve gümrük resmini % 15 yükseltmiştir. 1915'te de % 30'a çıkarmıştır. Eylül 1918'de yani gümrük kanunu çıkarılarak sıklet-i eşya (tüm girdilerden) gümrük vergisi alınmıştır (Savaş halindeki ülkelere gümrük vergisi % 100 olarak uygulanmıştır) (Ökçün, 1985).

Osmanlı maden istatistiklerinden saptanabildiğine göre; I. Küreselleşme Döneminde (Mali sermayenin ve ticaretin serbestleşme dönemi), 1838'den 1914 yılına kadar, Osmanlı ülkesinde üretilen madenlerin, kömür dışında çoğu hammadde olarak yurtdışına ihraç edilmiştir (Ökçün, 1985),

1902-1911 yıllarına ilişkin verilere göre yurt dışına ihraç için üretilen madenler şunlardır; Krom, Zımpara» Simli Kurşun, Manganez, Batarlı-Pirtip Antimuan, Çinko, Ham Batar, Lületaşı...

Külçe simli kurşun ile ziftin çok az bir kısmı ile linyit ve maden kömürünün önemli kısmı yurt içinde tüketilmektedir. Linyit ve maden kömürü özellikle donanmada kullanılmaktadır (Ökçün, 1985).

1901'den sonra dış borçlanma yoğunlaştırılmıştır. Bundan dünya ekonomik; siyasi ve askeri krizine koşut» askeri harcamalarında giderek artmasının da etkili olduğu ve devletin cari giderlerini karşıladığı anlaşılmaktadır.

1910'lara gelindiğinde Avrupa sermayesinin ekonomi ve maliye üzerindeki denetimi artmış, artı-değer aktanımı süreklilik kazanmıştır. Düyun-u Umumiye idaresinin kurulmasından sonra dış borç ödemeleri yeni borçlanmanın hep üzerinde olmuştur. 1896'dan sonra dolaysız yabancı yatırımlardan doğan kar aktanımı da yeni sermaye girişinden fazladır (!).

19. y. yılın üçüncü çeyreğinde İngiliz hegemonyası 1910'larda Almanya, İngiltere, Fransa arasında Osmanlı'da ve Dünyada amansız rekabete dönüşmüştür. 1880'lerden itibaren gittikçe derinleşen bu rekabet (Pazar ve hammadde kaynaklarının paylaşımı), I. Paylaşım Savaşı ile sonuçlanmıştır.

Osmanlı ekonomisinin, kendi içindeki bağlantıları yüzyıl boyunca zayıflamış, imparatorluğun çeşitli bölgeleri, Avrupa'nın sanayi merkezleri olan Manchester, Hamburg ve Marsilya gibi metropollerin iş bölümü ve nüfuz alanları içine çekilmiştir.

1910ların başında, toplam GSMH'nin yaklaşık % 14'ü, net tarımsal üretimin 1/4'ü ihraç edilmiş, ithalatın GSMH'ya oranı ise % 18 dolaylarında gerçekleşmiştir.

Yeraltı kaynaklarımız ve orman varlıklarımız sömürülmüş, karşılığında borç ödemelerine düşük bir katkı (rüsüm-u nlsbiye) olarak damar tipi, kapalı işletme şeklindeki madenlerden % 1'den % 5'e kadar, yığın şeklindeki açık işletme yapılan madenlerden ise % 10'dan % 20'e kadar rüsüm alınmıştır).. Sanayiye hiç (!)...

Anadolu coğrafyasında I. küre-

selleşme günümüzde rastladığımız eski maden ocakları, pasa, flotasyon ve izabe atığı, cürufur ile birlikte çevre kirliliği (Balıkesir-Balya'da asit drenajı ve ağır metal kirliliği) bırakmıştır bugünkü kuşaklara... Cumhuriyeti ve Ulusal devleti kuranlara da; dünya pazana ve yabancı sermayeye açılmış, tanıma dayalı bir yapı ile Düyun™ u Umumiye (1)..

Merkezi devletin buhranları ile ekonominin dışa açılması arasındaki karşılıklı etkileşim sürecinin belli başlı aşamaları şöyledir;

- Getirdiği kurumsal düzenlemelerle, Ticaretin Serbestleştirilmesi Anlaşmaları önemli ilk adımdır. Bu, ekonominin ve iç pazarın Tekelci Kapitalizm'e açılmasını sağlamıştır. Öte yandan devletin olağanüstü gümrük vergileri uygulayabilme gücünden vazgeçmesi anlamını da taşır.

- Ekonominin dışa açılışında ikinci aşama Dış Borçlanma ve Uluslararası Mali Sermayenin Serbest Dolaşımı sürecinin ekonomik kriz koşullarında başlatılmış olmasıdır. İlk Osmanlı istikrazlarının Avrupa borsalarında satılmasından yaklaşık yirmi yıl sonra, Osmanlı Devleti borçlarını ödeyemez duruma düşmüş ve böylece yüzyıl ortasındaki borçlanma dalgası, devletin belli başlı gelir kaynaklarına Avrupa mali sermayesinin el koymasıyla sonuçlanmıştır. Öte yandan bir kez dış borçlanma yolu açıldıktan sonra, her yeni istikraz için ekonominin açılması yoiunda yeni ödünler vermek gerekmiştir,

- Böylece merkezi devletin ekonomik krizine çözüm bulabilmek amacıyla atılan her adımın da önceliklerle aynı sonuç verdiğini, bir yandan, ekonomik kriz derinleşir, merkezi devletin birbirleriyle rekabet halindeki emperyalist güçler karşısındaki manevra alanı daralırken; öte yandan da İmparatorluğun; İngiltere, Fransa ve Almanya arasında nüfuz bölgelerine ayrıldığını görürüz (Bu bölgeler I. Paylaşım savaşı sonunda Sevri Anlaşması ile siyasi olarak da tescil edilecektir...).

Bonuç olarak; I. küreselleşme döneminde geline nokta, ekonomisi dOvol-i aitte'y@ borçlanarak» üretimle

ilişkili tüm insan vs hammadde kaynakları ipotek altında, sanayisi kurulmamış, üretim biçimi kapitalizm öncesi üretim tarzında, tarımsal ürünleri ve madenleri Avrupa sanayisinin bütünleyici bir parçası, yani Avrupa metropollerinin ©nttgrs olmuş, Avrupa sanayii maddelerinin pmi n konumunda bir ülke.

Bu süreç yalnız ekonomik ve siyasi bağımlılık getirmemiş, bunlarla birlikte komprador kültürünün yönetici kesime egemen olmasını, yani Tanzimat alafrangalığında yaratmıştır, "17.yılıda Osmanlı hüviyetindeki gayrimüslim, 19.yılıda, ya Fransız hüviyetindedir, ya İngiliz, Levantenlerin kısm-ı azamı, artık ya İtalyan geçiyorlar, ya Fransız; bu şartlar altında Osmanlı yönetim aristokrasisi v© Tanzimat bürokrasisi tebaası, gayrimüslimlerin alafrangalığına özeniyor." Diğer taraftan da mandacı yönetici kadrolarını oluşturuyor. DüveN Muazzama'dan birinin himayesine girmeyi Öneren sadaret paşaları... Keçeci zad© Fuat Faşa, Ali Paşa ve Damat Ferit Paşa gibilerini... (Ilhan, 27.4,1998, Cumhuriyet).

Ancak Osmanlı ekonomisinin dünya kapitalizmiyle bütünleşme süreci, hem resmen sömürgeleştirilen çevre alanlarına, hem de çevreleşme sürecinin "Büyük toprak sahipleri ve ticaret sermayesi ile Avrupa sermayesinin işbirliği ile yürütüldüğü ülkelere göre daha yavaş ilerlemiş, Avrupa devletleri her alanda diledikleri dönüşümleri gerçekleştirememiştir (Pamuk, 1984). Ta ki I. Paylaşım Savaşına toslayana kadar...

I. paylaşım savaşına kadar ki dönemde, emperyalist güçler esas olarak Osmanlı Devletimin askeri, siyasi ve ekonomik krizlerinden yararlanarak ekonomik açınım ile ilgili ödünleri merkezi bürokrasiden koparfaolmuşlardır, silahla değil...

Dolayısıyla; batılıların deyimiyl© "doğu sorunu" 20. yüzyıla tairmiştir, Bu konuda özgQn çalışması olan Pamuk (1984)'ün saptama ve yorumları şöyledir.

"Merkez-çevre ticaretinin genişlemesi, merkeze ait mali sermayenin serbestçe dolaşımının politikalarını

öne çıkarmıştır. 19. y.yılın ikinci yarısında mali sermaye çevre ülkelere borç olarak gelirken pazarın genişlemesi ve merkeze entegrasyonu için öncelikle demiryolları ve limanları gibi alt yapı yatırımlarının teşvik edilmesini ön koşul olarak dayatmıştır... Demiryolları, bir çevre ülkesinin değişik bölgelerini birbirine bağlarken master (ana) proje olmaktan öte, öncelikle çevre ülkelerin yeraltı kaynaklarını ve tanımsal alanlarını merkez ülkeye sanayiye bağlamıştır.

Merkez-çevre ticaret hadlerinde ki uzun dönemli hareketler de, çevreleşme sürecinin hızının belirlenmesinde önemli rol oynamıştır.

Avrupa sanayi ürünlerinin rekabeti, çevrede birçok sanayi öncesi üretim faaliyetlerini yıkmış, tanımsal alan dışı faaliyetlerin birlikteliğini ortadan kaldırmıştır.

Üretim kalıplarının değişiminin ardından, doğrudan üretici faaliyetlere yöneltilen yabancı yatırımlar değil de, dış ticaretin genişlemesi amaçlandığundan, bu süreçte ticaret sermayesi önemli rol oynamıştır. Çoğunluğu yerli olan, ancak liman ve ticaret kentlerindeki yabancı ticaret evleri ve bankalar tarafından yönlendirilen tüccarlar, gerek Avrupa kökenli sanayi mallarının kırsal alana girişini kolaylaştırmak, gerekse ihracata dönük tarımsal meta üretimini genişletmek amacıyla tükeci ve üreticilere borç verdiler, Böylece üretim ve tüketim kalıpları üzerinde etkili oldular Bu süreçte ticaret burjuvazisi, tanımsal alandan Önemli bir pay elde etmeyi başardılar.

Çevre ülkelerinin sömürgeleşme süreçlerini (sömürge veya yan sömürge gibi); çevreleşme sürecinin hangi dünya iktisadi ve siyasi konjonktüründe başladığı ve aynı zamanda tarımda var olan üretim ilişkileri ile sınıflar ve ulusal devlet gibi, çevre ülke yapıları belirler.

Çevredeki bir toplumsal kuruluşun, 19. y.yıldaki dönüşümünü inceleyen, merkezleşmiş sanayileşmiş ülkelere kaynaklanan dünya ölçüdeki belirli iktisadi ve siyasi süreçleri de, yani ticaret (malın serbest dolaşımı) ve sermaye ihracının serbest-

çe dolaşımının koşullarının dayatılması gibi politikaların varlığının saptanması...

Bununla merkezle bütünleşme sürecinin, çevre ülkelerdeki toplumsal kuruluşlar üzerindeki etkileri; "yapılanma ve s&rmayeszleştirme" gibi iki ana başlıkta özetlenebilir, Yapılanma ile dünya pazarlarına dönük meta üretiminin genişlemesinin çevre ülkesinin üretim ve uzmanlaşma kalıplarında, üretim ilişkilerinde, sınıf yapılarında ve *ulusal devlet* niteliğinde yol açtığı değişiklikler»,. Sermayeszleştirme ile dünya kapitalist sisteminin hiyerarşik yapısı içinde, merkez ile çevre ülke arasındaki eşitsiz ilişkiler (kural belirleme, uluslararası tahkim gibi...) sonucu olarak merkez ülkelere artı değer aktarılması... ifade edilmektedir.

Kar artırımlarının; faiz ödemelerinin ve çevre ülkeden geri dönen sermaye toplamının, merkezden çevre ülkeye ihraç edilen sermaye miktarını aşığı durumda sermayeszleşme süreci (sermaye kanaması) işlemektedir,

Äyrıca ücret düzeylerindeki farklılıkları, verimlilik düzeyindeki farklılıklardan daha fazla olduğu durumlarda, ticaretin kendisinin ARTI-DEĞER aktarımına yol açığı gözönüne alınmalıdır (Eşitsiz Değişim Kuramı, Emmanuel, 1972).

İşte az gelişmişliğin temel nedenlerinden biri; "Artı-Değer" Aktarımı...

Yapılanma ve Artı-değer aktarımının karmaşık etkileşimi, AZ GELİŞMİŞLİK SÜRECİ'ni belirtmektedir.

I. paylaşım savaşında yenik düşen Osmanlı Devleti Sevr Antlaşması ile birlikte, I. küreselleşme sürecinde batı metropollerine bağılı olmuş ekonomik nüfuz bölgeleri sınır olacak şekilde paylaşılmıştır. Bununla Anadolu coğrafyasında; emperyalizme karşı, ilk başkaldırı ve ilk anti-emperyalist savaşım.., Lozen ve Anadolu'da ulusal devletin kuruluşu; yani tam bağımsız, laik-demokratik Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması..»

20.y.yılın ikinci yarısında Anadolu coğrafyasında, II. Küreselleşme öncesi ©konomi-politiğini hepimizin bildiği süreçleri kısa saptamalarla özetley©fim:

ARAŞTIRMA

Yeni kurulan Ulusal Türkiye Cumhuriyeti, II. Paylaşım Savaşına kadar dış politikasını tâm bağımsız» barışçı politika aksônin© oturturken» içte d©* kamu ömcülüğünd© sanayileşme» ulusa! eğitim, ulusal ekonomi ve ulusal savunma ilk©l©rini temeHandırmış, demokrasisini kurma anlayışıyla» aydınlanmaya ilişkin devrimlerini yapma geçiriyordu.

O zamanki yönetim kadrolarının ulusal savunma kavramına yaklaşımı olan "Kuvayı Mîlîye Âmil» İradeyi Mîlîye HaMm Olacaktır" anlayışı temel politik açlarını yansıtır sanırım...,

Bu temel felsefe, madencilîği, erken Cumhuriyet döneminde ülke ulusal sanayisine ilintiliyerek yaşama geçirmiştir. Yani yeraltı kaynakları ulusal sanayi için üretilecektir,

26 Mart 1906 tarihli rraadın nizamnamesi, 1913 ve 1915 yılındaki ufak tefek değişiklikle, 1925 yılına kadar geçerli olmuştur. 12.4.1926 tarihinde çıkarılan, 608 sayılı kanun yeni maden yasasıdır. Önceki nizamnamenin temel farkı şu maddededir;

10. madde: Siyasi ve Askeri Mahzur; "Ruhsat name ve ilmühaber talebi dilekçe ile madenin bulunduğu yer mahalline yapılır. Valilikçe ruhsat verilmesinde siyasî ve askeri mahzur mülahaza edildiği taktirde, durum Ticaret ve Ziraat Vekaleti'ne bildirilir. Ruhsatname verilmesi veya reddi icra vekilleri heyetince kararlaştırılır."

3. madde; "Bulunan bir madenin ihale edilebilmesi (işletilmesi) için; bulunan madenin; cins, miktar ve ekonomik içeriği ile teknik olarak işletilebilir olması; ülkenin ticari ve ekonomik çıkarlarına uyumlu, işletmenin; çevresindeki diğer madenlere zarar vermeyeceğinin belirlenmesine bağlıdır. Bakanlar kurulu» ekonomik v© iktisadî koşulları veya ulusal s©rv©tin korunması konumunu gö^ö» nünde tutarak; yukandSW koşulların yerine getirilmesi durumunda bile, maden! bulana İhale etmeyip, devlet sermayesi Kit oluşmuş bir kuruma veya şirket© İhale© edebilir. Bu taktirde madeni bulana, bu kanunun 4'ncü maddesi gereği tazminat verilir" (Fin-dıkgll, 1986).

Böylece ulusal devlet çıkarları vs denetimi getirilmiş olur.

* 20.05.1929 tarih ve 1465 sayılı ve 26.03.1931 tarih, 1794, 2818 sayılı ve kanunlar İle bazı maddelerde değişiklik yapılır.

Bir taraftan da, ülke yeraltı kaynaklarını; arama, değerlendirme ve işletme yapılarak ekonomiye kazandırmak için, özel yasalarla kamu iktisadi kuruluşları tek tek yaşama geçirilir,

20.06.1935 tarih ve 2804 sayılı yasa ile MTA Enstitüsü, 2805 sayılı yasa ile ETİ BANK kurulur. Petrol dahil bütün kaynakların aranması, değerlendirilmesi, temel yerbilimi haritalarının yapılması, bu sektöre ara teknik eleman yetiştirilmesi ile MTA Enstitüsü görevlendirilmiştir.

I. Paylaşım Savaşı sırasında, Rusya'da sosyalist devrim olmuştur. Savaş sonrası hızla sanayileşmesini tamamlayan kuzey komşumuz, II. Paylaşım savaşına girmiş ve galip devletler statüsünde güçlenerek savaştan çıkmıştır. Ekonomik ve siyasi olarak güçlenen Sovyet Rusya; sosyalist ülkelerin liderliğine soyunarak, doğu bloku ortak savunma sistemini kurmuştur,

19. y.y'ın ikinci çeyreğine sanayi devrimini tamamlamış olarak giren Batı Avrupa devletleri İngiltere'nin öncülüğünde, I. Küreselleşme politikalarını çevre ülkelere dayatıyordu. Pazar ve kaynak dağılımı paylaşımındaki yarışın giderek sürtüşmelerle I. Paylaşım Savaşı'na yol açması ile bu süreç sonlanmıştır. Savaştan sonra sömürge ve pazarlarını genişleten İngiltere, batı kapitalist sistemin liderliğine soyunarak, Pax Britanic (PB) olarak öne çıkar, 1929 dünya ekonomik krizi, kapitalist sistemi tekrar sarsmış, giderek büyüyen kriz II. Paylaşım Savaşı İle sonuçlanmıştır. Savaş sonrası güçlenerek çıkan ABD, Pax Americana (PA) olarak batı kapitalist sistemin liderliğine soyunmuş, NATO çerçevesinde batı kapitalist sistemin ortak savunma örgütünü kurmuştur.

İki süper güç önderliğinde; iki kutuplu, hızlı silahlanmaya dayalı savunma anlayışının belirlediği, soğuk

savaş dönemi politikaları 20. y.y'ın dördüncü çeyreğine kadar sürmüştür. Her iki sistemin çevre ülkelere karşı sürdürdüğü yayılmacı politikaları soğuk savaş dönemi politikalarıdır. Teknolojik ve ekonomik gelişmeleri, silahlanmanın güdümü belirliyordu artık (!)...

II. Paylaşım Savaşı sonrasında, soğuk savaş dönemi politikalarının etkisi altında; genç Türkiye Cumhuriyeti'nin devrimci erken dönem politikalarında ve yönetim anlayışında değişimler olmuştur. Özellikle dış politikada... Siyasi ve ekonomik gücü büyüyen kuzey komşusunun, yayılmacı anlayışını gerekçelendirerek ulusal savunmasını ABD'nin liderliğindeki NATO'ya teslim etmiştir. TC hükümetleri... Aynı anlayışın bir sonucu olarak batı sistemi içinde, ülkenin içe dönük politikalarında da değişimler yavaş yavaş ortaya çıkar (!). Kamu öncülüğünde planlı ekonomi anlayışı sürmesine karşın, özel yatırımcının öne çıktığı daha liberal politikalar ekonomiye egemen olmaya başlamıştır, Bu, madencilik sektöründe de aynıdır. Öncelik, ağır sanayi anlayışından, tüketime yönelik, ithal ikame ve montaj sanayine kaymıştır. Bu da dönemin temel politikası olan korumacı anlayışın öne çıkmasını sağlamıştır. Buna koşut olarak da yönetim ve siyasete, Tanzimat dönemi yönetici ve siyasetçi tipi egemen olmaya başlar kadrolada...

1940'lı yılların bu güdümlü dönemiyle birlikte ulusal demokratik devrimin bir adımı olan sanayi devrimi, giderek kadük bırakılmış, diğer adımı olan toprak reformu, zaman zaman gündeme gelmesine rağmen, yaşama geçirilememiştir.

ABD patronluğundaki kapitalist sistemin içe yönelik politik-ekonomik dayatmaları, kriz dönemlerinde ortaya çıkar zaman zaman,..

İşte bunlardan biri; "ABD 1951 BARKER Raporu": Hükümet; devletin sanayi, madencilik ve ticarete doğrudan katılmak niyetinin kapsamını çok daha açık bir biçimde tanımlamalıdır.

İktisadi devlet kuruluşlarının satı-

ARAŞTIRMA

larak elden çıkarılması, devletin iktisadi müdahalesini sınırlandırma niyetini kanıtlayacaktır.

Ancak bu giml satışlar bir çok önemli iktisadi, toplumsal ve siyasal sorunlara neden olacağından, bu konuda çok dikkatli olunmalıdır,

Hükümet İktisadi devlet kuruluşlarının yararlandığı ayrıcalıkları kaldırmalıdır (Çetin Yetkin).

Raporun diğer ayrıntılarında; Türkiye'nin, demiryolu yapımından vazgeçmesi öneriliyor ve karayolu yapımına siyasî-ekonomik destek vaad ediyor ABD (!)... Bunun üzerine o güne kadar Demiryolları» Denizyolları, Havayolları ile birlikte Ulaştırma Bakanlığı'na bağlı iken, Karayolları Genel Müdürlüğü Bayındırlık Bakanlığı'na bağlanıyor.

Siyasete ve bürokrasiye egemen olmaya başlayan Tanzimat tipi kadroları; alaturka alafranga farklılaşması ve karşı devrimcilerin ittifakıyla erken dönem devrimci devlet politikalarından tavizler vermeye başlarlar» Ulusal milli eğitiminin, temel ilkesini kırmaya yönelik orta öğretimde; dinci/laik ikili öğretime» ulusal ekonomi de; kamu öncülüğündeki planlı ekonomiden, özel sektörün öne çıktığı, liberal ekonomiye, ulusal savunmada; NATO'ya, dolayısıyla sisteme bağımlılık gibi, ikili politikalar,, Sanki Tanzimat ve sonrası dönemi (!),,, 1980'li yıllara kadar olan dönemi belirliyor bu anlayış.

Aynı anlayış, zaman zaman madencilik ile ilgili politikalara da yansır, "Yeraltı teynaWannin mülkiyeti dtv-Min hüküm va tasarrufundadır* özü korunur. Ancak devlet denetim ve kontrolünde, TC yasalarına uygun olmak koşulu ile, TC vatandaşlarına ve hükmi şahıslara, izin ve imtiyaz verilmektedir artık ilgili yasalarda,,.

23.6.1942 tarih ve 4268 sayılı maden kanunu ile çimento hammaddeleri de bu yasa kapsamına alınır,

12, maddede, İstanbul şehri ve boğazlar askeri yasak alanına alınır.

13, madde ile; şehir, kasaba içindeki pazaryeri, park, bahçe, meydan

gibi halka açık yerler de yasak kapsamına katılır

30, madde ile de; 1967 tarihli Emlak Kanunu'nda kabul edilen, yabancılara TC devleti yasalarına uymak koşulu ile madencilik yapma hakkı tanınır,

11 Mart 1954 tarih ve 6309 sayılı maden kanunu daha sonra yürürlüğe girer. Yeni bir kanuna ihtiyaç duyulmasındaki temel yaklaşımları da, "Medeni Kanunun 15, Yıl Dönümü Armağanı" adlı çalışmasında şöyle açıklar Prof, Kübalı: "Maden Kanunu ve Maden Mülkiyeti" başlıklı yazısında; 6309 sayılı Maden Kanunu öncesindeki hukuku ve ekonomik politikaları irdelerken; tarihsel süreç boyunca madenler ile medeniyet arasında birinci dereceden ilişki bulunduğunu, öncelikle son yüzyıldaki sanayi ve teknolojik gelişmelerle çok büyük bir değer kazandığını vurgulamıştır, Avrupa emperyalizminin önün@, ekonomik sahalarda da sel çttoroyı @gşmenliğin ana unsurlarından biri olduğunu bilen» batı medeniyeti içinde ktndlsina yataşan yeri almak için sanayileşmeden başka çare bulunmadığı bilinciyle Türkiye Cumhuriyeti sanayileşmek siyaseti ile madencilik pöftikaiana birinci dertosd@ önem vermektedir. Devletçilik ilkesiyle uygulanmaya çalışılan bu siyaset, bir taraftan özel maden işletmeleri üzerine öteden beri uyguladığı sıkı denetim ve takipçiliği arttırmak, diğer taraftan da devlet işletmelerini ve yatırımlarını genişletmek anlayışını sürdürmektedir, Madenler ulusal çıkarlar açısından çok önemli olduğu için amme hukuku ile özel hukuk arasında halen her sahada arttığını gördüğümüz karşılıklı nüfuz ve etki, maden hufOJku bakımından devamlı olarak, önemli şekilde sürmektedir," (Fındıkgil, 196e).

Bu kanunun gerekçesinde; "ülke topraklarında, yeraltında bulunan ve bir defa alındıktan sonra tekrar yerine konması mümkün olmayan maden cevher yataWannın, tahrip olunmadan» en verimli bir yöntemle, ülke yarrana çıkarılması, bütün diğer ekonomik faaliyetler yanında önemli bir sorun olmaktadır* Bundan dolayı, ye-

niden bugünkü (sanayi) ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde düzenleme zorunluluğu doğmuştur (Fındıkgil, age).

Temel ilke, madenler üzerindeki mülkiyet hakkının, devletin olması ilkesidir.

Bu kanun; bilim adamlarını ve teknik uzmanları da içeren, 'TBMM Ekonomi Komisyonunun 23.7.1953 tarihli raporu temel alınarak hazırlanmıştır.

Kanunun layihasında, 1906 tarihli "Maadin NteamnamesP ile bütün ekleri iptal edilmiştir. 1985 yılına, 3213 sayılı maden kanununa kadar bu kanun bazı değişikliklere (1974 CHP hükümetleri sırasında enerji hammaddeleri, boraks madenleri, petrol rafinerileri devletleştirilmiştir) yürürlükte kalmıştır.

30 Haziran 1957 tarihinde yürürlüğe giren, 6973 sayılı "Sanayi Vekaletinin Kuruluşu ve Görevleri" hakkındaki yasa ile Madencilik; Ekonomi ve Ticaret Bakanlığından alınarak Sanayi Bakanlığına bağlanmıştır,

25 Aralık 1963'de de Sanayi Bakanlığı bölünerek ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANLIĞI kurulmuş ve enerji ile birlikte Madencilik Bakanlığı oluşturulmuştur,

6973 sayılı yasanın 2. madde (e) ve (f) bendlerinde "Mâden Dairesi Reisliği" kurularak ruhsat işleri ile görevlendirilmiştir.

1950'11 yıllardan sonra da kamuda Sünerbank, Makina Kimya Endüstrisi, Türkiye Demir Çelik İşletmeleri, Elektrik İşleri, TPAO, TKİ gibi kamu iktisadi kuruluşları kurularak madencilik faaliyetleri tamamen devlet eliyle yürütülmüştür,

Ülkenin kalkınmasında, doğru organize edildikleri zaman, ne büyük artı değerler üretmiştir bu devlet kuruluşları... Bir örnek: 1961 yılında MTA Enstitüsü, 1/800-500 ve 100 bin ölçekli Türkiye jeolojik haritalarını tamamlamış, bunun dışında, Raman ve Garzan petrol yatakları dahil, Zonguldak havzası hariç 700 milyon ton maden kömürü, demir, krom, bakır, kurşun, çinko ve kükürt gibi bir çok madeni fizibil kılarak ülke ekonomisine, 1960'lar cari fiyatları ile 65 milyar

ARAŞTIRMA

Türk lirası kazandırmıştır (Alpan, 1961). Sıkı durun (!) 1961 yılında MTA'nın personel dökümü şöyledir: 434 memur, 430 işçi olmak üzere toplam 864 personel, 200'ü üniversite mezunu, 78'i teknisyen olmak üzere 278 teknik personel, 200 mühendis 25'i yabancı uyruklu... Bu ekonomik değerleri, toplam 26.000 m galeri, 2.400 m kuyu ve 350 000 m sondaj yaparak ortaya çıkarmış olan MTA'nın, kuruluşunu tamamlayarak, sınırlı kadrolarla 25 yılda ülkeye kazandırdıkları... Sınırlı, ancak ülkesine inanmış, yurtsever kadrolarla(!)...

1917 Ekim Devrimi'nden sonra, vahşi liberalizm ehlileşiyor. Burjuvazi; devleti sosyalleştirme gereğini sonradan fark etmeye başlıyor. II. Paylaşım Savaşı'ndan sonra liberallesen burjuva devletleri, devlet müdahaleciliği, sosyal devlet politikaları ve buna olanak sağlayan kamu kuruluşları gelirleri göre artan (progressif) vergiler, sosyal sigortalar vb politikaları giderek öne çıkarıyor. II. Paylaşım Savaşı'ndan sonra, ekonomiyi ulusallaştırma ve kamulaştırma, hemen her ülkede gündeme geliyor. Devlet varlığıyla varlıksız arasında sosyal ve ekonomik bir denge kurmayı görevleri arasına alıyordu; öyle ki sonunda hakim sınıflar devleti şikayet etmeye başladılar (İlhan,1997).

Buna koşut olarak, devletler arası egemenlik ve bağımlılık ilişkileri çerçevesinde düzenlenmeye başladı kapitalist dünya ekonomik ilişkileri...

Bu düzen, 1950'lerden 1970-80'lere, tek kutuplu dünya konjonktürüne kadar devam eder... Geriye baktığımızda bu dönemde dünya ekonomisinin beş misli büyüdüğünü, nüfusun ise 2.6 kat arttığını görürüz. Peki bu dönemde önemli maden üretim bölgeleri nerelerdir? Latin Amerika, Güneydoğu Asya ve Afrika... Bu maddeleri kimler tüketmiş? % 50 ile % 95'ini; ABD, Avrupa Topluluğu ve Japonya... Yani kaynaklar çevre ülkelerden, az gelişmişlerden(!). Bunun anlamı, 1950'den sonraki ekonomik bütünleşme sürecinde, yoksul ülkeler ortalama olarak zengin ülkelerden daha yavaş büyüyor. Her ekonomik krizi çevre ülkelere fatura ediyor mer-

kez ülkeler... Sonuçta gelir uçurumları giderek daha da büyüyor.

1970'li yıllara gelindiğinde; Avrupa'nın sömürgesi olan Afrika ve Güneydoğu Asya ülkelerinin çoğu bağımsızlıklarını elde etmişler (1912 Anadolu baş kaldırışını kılavuz alarak)« Dolayısıyla ulusalcı politikalar öne çıkmış. 1974'ten sonra da alıcıların fiyatları belirlediği piyasalara geçiş oldu hammadde piyasalarında... Bu ve bunun gibi birçok nedenle, şiddetli ekonomik resesyon, kapitalizmin şiddetli ve uzun dönemli bir krize girdiğini gösterdi,

ABD'nin öncülüğünde, krizi atlamak için yeni arayışlara girdi kapitalizm. Yeni diye, bilinen politikalar (neoliberal!); parasal istikrar, ekonomik serbestleştirme, devletin (ulusal!) küçültülmesi ve piyasaların serbestçe işlenmesi. Yani H. Küreselleşme,,

197011 yılların, ambargolu, sık ekonomik ve siyasi krizli dönemleri belleklerimizde çok taze,, ABD patronlu sistemin (IMF ve Dünya Bankası aracılığı ile) dayattığı 24 Ocak 1980 ekonomik kararları,, Tabii sopası(!) ile beraber,, Sonuçta yöneticilerini de işaret ederek, biçimsel demokrasiyi de kurdular... Özal'lı iktidar dönemleri başlar Anadolu Coğrafyası'nda, artık,, Globalleşme enformasyon toplumu, yeni dünya düzeni vb,,. Bir taraftan finansal serbestleştirme politikaları oluşturulurken, diğer taraftan da sivilleşme ve demokratikleşmenin de liderliğine soyunuyor sayın özal(!)... Menderes ve Demirel dönemleri "hür dünya, insan hakları, serbest teşebbüs" nutuklarıyla birlikte yine de kamu öncülüğünde sanayileşme trendini yükseltmeye çalışıyor. Ülke dış politikasını ve savunmasını sisteme bağlamış olsa da iç yapısını değiştirmemişler, Şimdi ÖzaPla bu fırsat ellerine geçti sistemin,,. Ya sistemin standartlarına uyacak, ya da milliyetçi bürokrasi diktası özelliğini koruyan kimi üçüncü dünya ülkeleri gibi (İran, Irak..) karşısında olacaktı,,. Amaç insan hakları, demokratikleşme, sivil toplum değil; ülkeyi ulusal çerçevesi içinde geliştiren ulusal güçleri dağıtarak, sisteme teslim etmek /ilhan, 27.04,1998). Sonuçta

özelleştirme ve küreselleşmeye (1) gelmektir esas»,.

Gelelim madencilğe; 1984 Özal iktidarında, kanun gücünde kararname ile yabancı uyruklulara mülkiyet edinme hakkı (tabii TC yasalarına uyum koşulu ile. Daha sonra Anayasa Mahkemesi kanun gücünde kararname yetkisini iptal etmiş, ama olsun...) tanındı. 04.06.1985 tarihinde de 3213 sayılı yeni maden yasası çıkıyor. 4. maddesi: "Madencilik yapabileceği statüsü içinde yazılı, TC kanunlarına göre kurulmuş tüzel kişiliğe sahip şirketlere.* Böylece bir taraftan da teşvik ve (kambiyo rejimi, yatırım imtiyazı, vergi muafiyeti) imtiyazlarla birlikte çok uluslu yabancı sermaye tekrar Anadolu coğrafyasında maden aramaya başlıyor. Sıralama aynı; önce mülkiyet edinme hakkı sonra madencilikte imtiyazlar@,,. Yaklaşık 100 yıl sonra tarih tekrerrr 0) ediyor.

"1990 sonrasında, Türkiye'nin tam ortasında bulunduğu; Balkanlar-Doğu Akdeniz-Ortadoğu-Kafkasya dörtgeni, yeni bir değişim sürecine girdi. Bu sürecin iki ana boyutu bulunuyor. Birinci boyutta, petrol vs doğalgazın büyükler tarafından yeniden paylaşımı ve denetimi kavgası yaşanıyor. İkinci boyutta ise» Mhoi dünya savaşı sonrasında oluflurulan denge ve sınırların değiştirilmesine yönelik yeni oluşumlar ve politikalar yer alıyor. İkinci boyutta, Türkiye dolaylı olarak taraftır. Buna karşın birinci boyutta, konunun tam içindedir. Bu durum; gerek büyük devletler, gerek komşu ülkeler tarafından, Türkiye Özerinde b@E hesaplar yapılmasına n@d@n oluyor" (Manisalı, 24,03,1998, Cum.), Bu konjonktürel konunun, Anadolu Coğrafyası üzerinde belirlediği dışsal politikalar, son 20 yılın besleyip semirttiği yerli, mali ve ticari sermaye ittifakı ve işbirliği ile yerel iktidarları belirlemektedir artık...

"198011 yılların politikaları, sadece uluslararası sermayenin yüksek faiz kazancı gütmeye politikası ile sınırlı kalmamış; aynı zamanda» dışarıya açılmaya çalışan Türkiye sanayisinin, yoğun biçimde kamu kaynaklarına dayanması ve ekonomik verimsizliği-

ARAŞTIRMA

ni giderek büyüyen oranlarda kamu kesimi açıklarına dönüştürmesi sonuçlarına da yo! açmıştır. Bu süreçte oluşan dış kaynak gereksinimi, dış fonların Türkiye'ye yönelmesinde etkili olmuştur. Sermayeye ucuz kaynak aktarımı ve mali destek sağlanması politikaları sonucu, giderek büyüyen kamu kesimi borçlanma gereği, 1990'lı yıllarda finansal serbestleştirme politikaları sonucunda, borç-faiz sarmalıyla ülkedeki üretim bölümüş ilişkilerini de emek kesimi aleyhine dönüştürmüştür. Kamu kesimi açığının finansmanında kullanılan borçlanma senetleri» inansal serbestleştirme" sürecinin de belirleyicisi olmuştur" (Ekonomi Politikaları Çalışma Grubu, 20.10,1997, Cumhuriyet).

1990 sonrası kamu açıklarına bağlı gelir-gider dengesindeki bozulmaların, bilinçli politikalar sonucunda oluştuğu» giderek bunlara gerekçelendirilerek, tekel konumundaki; ©nerp, t©lokomunkasyon, demir-ç©« ilk gibi ulusal kamu kuruluşlarının özelleştirme adına yerli-yabancı ortaklıklara peşkeş çekilmesi ile anlaşılmaktadır.

Buna bir başka örnek, Avrupa Birliği'ne girmek adına, 1995'te yapılan "Gümrük Billigt* anlaşmalarıdır. Bunun, 20. yılın sonunda; Osmanlı'nın, 1838'de başlattığı ticaret anlaşmaları zincirine koşut, günümüzde tekrar yaşama geçirilmesinden başka bir şey olmadığı açıktır (Avrupa Topluluğu'nun Türk pazarını istilasına yeşil ışık yakılacak, ekonomisinin 70 yılda yabancıya karşı yarattığı ekonomik kaleler teslim edilecek, gümrükler dışında yerli mallar, yabancı istilasına karşı başka vergilerle de korunmayacak, dış politika da, dış güvenlik konuları da Avrupa Birliği'nin denetimi altında yürütülecek vd Önceki satırlarda yer alan İngiliz-Osmanlı ticaret anlaşmasından farkı ne?).

Yüzyıl arayla Anadolu'ya dayatılan küresel@sm© politikaJannin madencilikte ilgili ortak sonuçları şöyledir:

1. Kamu girişimciliğinin tasfiyesi.
2. Çok uluslu yabancı ortaWWa- ra, mad@noflik için, imtiyaz ve teşvik

uygulamaları ile birlikte yatırım olanaklarının sunulması.

3. Anadolu'da, yalnız bu dönemlerde, ülke sanayisi için değil de dış satıma ve metropoller© yönelik hammadde üretiminin öne çıkması.

4. Madencilik politikalarının belirlenmesinin piyasalara bırakılması©™*

5. Yalnız ulusal ekonomi ve ulusal sanayinin değil, ulusal eğitimin de terk edilerek, sisteme bağımlı (mandacı!) siyasi ve bürokratik kadrolann yetişmesi,

8. İşgücü/verimlilik oranlarını belirleyerek (özel sektörde sendikasızsızlaştırma kamu sektöründe taşeronlaştırma), ülke insan kaynaWansın sömürülmesi (artı değer aktarımı)»

Cumhuriyetin kurucuları, erken Cumhuriyet döneminde, kamu kuruluşlarının öncülüğünde, madencilik politikalarını oluşturuyorlardı. Özellikle; Etibank-MTA ve Maden İşleri Genel Müdürlüğü (Maden Dairesi) temellendirdi madencilik politikalarını... Günümüzde, bu üç kuruluşun başında bulunan yöneticiler bir önceki dönem MTA Genel Müdürlüğü'nde» genel müdür ve iki yardımcısı konumunda görev yapmışlardı. Bunların ikisinin uzmanlıkları, genel jeoloji ve jeolojik harita alımıyla ilgili Jeoloji Daire Başkanlığı'ndan, diğeri ise İdari İşler Daire Başkanlığı'ndan gelir. Bir örnekleme ile; madencilik beyin cerrahisine benzetirsek, ikisi pratisyen hekimin, diğeri ise ticarethane işletmecisinin beyin cerrahisi ile ilgisi kaddır madencilikle ilgileri... Eski "ülkücü" kökenli olmaları ortak payda ve kariyerleri(İ)... Bir tarafta, özel sektörü temsilen; çok uluslu şirketler, diğer tarafta ise kamuyu temsilen; yeni yöneticileriyle Etibank, MTA ve Maden İşleri Genel Müdürlüğü...

Yoksa hükümet uluslararası v© yerli mafyaya mı ihale etti ülke madencilikini?... Acaba bizimle dalga ms geçiyorlar? Yoksa birileri bu Ülkşî tiye " m!© alıyor?««. Ne dersiniz -MADENCİLİR?(1)SSS 10 MAYIS 1998

KAYNAKÇA

Alpan, S., 1961: (Makalenin Başlığı) MTA Dergisi, Sayı, 35,,, Ekim 1961, Ankara.

- Çağatay, N., 1943: Osmanlı İmparatorluğu'nda Maden İşletme Hukuku. Ank. Üniv DTCF Dergisi; c.2, s:1, Akara.
- Çavdar, T., 1986: Mütareke ve Milli Mücadele Döneminde Osmanlı Ekonomisi ve İzmir.
- Çavdar, T., "1885-1985 Türkiye Ekonomisinin 100. Yılı ve İzmir" Sempozyumu, İTO, 1986, İzmir,
- Findıkgil, Y., 1966: Maden Hukuku. İTÜ Yay, 1966, Sayı 656, İstanbul.
- Ökçün, G., 1969: XX, yüzyıl Başlarında Osmanlı Maden Üretiminde; Türk, Azınlık ve Yabancı Payları. "Abadan'a Armağan", AÜSBF Yay., 1969, Ankara,
- Ökçün, G., 1986: 1885 Öncesi Osmanii Ekonomisine Genel Bir Bakış.» "1885-1985 Türkiye Ekonomisinin 100. Yılı ve İzmir" Sempozyumu. İTO 1986, İzmir,
- Kazgan, H., 1986: Osmanlı Ekonomisinde Dış Finansman Kaynakları ve Düyun-u Umumiye'nin Ortaya Çıkış Sebepleri ve Sonuçları, "1985-1985 Türkiye Ekonomisinin 100. Yılı ve İzmir" Sempozyumu. İTO 1986, İzmir.
- Kübalı, H.N., 1944: Eski Mevzuatımız ve Maden Mülkiyeti, "Ebul'ula Mardin'e Armağan", İst. Uni., Hukuk Fakültesi Yay.» 1944, İstanbul.
- Pamuk, Ş. 1984: Osmanlı Ekonomisi ve Dünya Kapitalizmi (1820-1913), Yurt Yay. 1984, Ankara.
- Yetkin, Ç., 19: Askeri Darbeler ve Amerika,
- İlhan, 1997: Cumhuriyet Gazetesi, (4.05,1997)
- İlhan, 1998 : Cumhuriyet Gazetesi, 27,04,1998,
- Manisalı, E; 1998: Cumhuriyet Gazetesi, 24,03.1998.
- Yorulmaz, Ş», 1994: Aydın Vilayetin» de Madenler (1850-1908). DEÜ., Atatürk İlkeleri ve İnk. Tar. Enst., Dok. Tezi; yayınlanmamış, 1994, İzmir»